

РЕДКИ И ЕНДЕМИЧНИ РАСТЕНИЯ

Във водосбора на река Русенски Лом са установени 2 български ендемита, 20 балкански ендемита, 4 балкански субендемита и 6 редки растения. От тях 10 вида са включени в Червената книга на България, том 1 (7 с категория рядък и 3 с категория застрашен). Два вида са включени в европейския списък на редките, застрашени и ендемични растения (1 с категория уязвим и 1 с категория незастрашен).

I. Български ендемити.

1. **Chamaecytisus kovacevii Rothm.** (Ковачев зановец) - Включен в Червената книга на България (том 1) с категория рядък и в европейския списък на редките, застрашени и ендемични растения с категория уязвим. Видът е установен в две находища във водосбора на река Бели Лом. Едното находище е в местността Обретенка. Другото е на изток от село Нисово, в съобщество на белизмата и саядината. Находищата са подложени на антропогенно въздействие, където видът е уязвим от утъпкване и изпасване. Необходимите мерки за опазването на вида се свеждат до забрана на пашата в местността Обретенка и в част от ливадите на изток от село Нисово.

2. **Galium bulgaricum Vel.** (Българско еньовче) - Включен в Червената книга на България (том 1) с категория рядък вид. Видът е установен само в едно находище, намиращо се североизточно от село Сваленик сред храсталаци от келяв габър. Вероятно в този район ще бъдат открити и други негови находища. Не съществуват директни заплахи за неговото унищожаване.

II. Балкански ендемити.

1. **Potentilla emili-popii Nyar.** (Емил-попово прозорче) - Включен в Червената книга на Българи (том 1) с категория рядък вид. Водосборът на река Русенски Лом се явява най-югозападната част от ареала на вида, включващ Добруджанската област (в България и Румъния). Видът е разпространен наредко из водосбора на Русенски Лом и влиза в състава на сухите тревисти и скални местообитания. Заема ивицата, заключена между агроценозите и ръба на скалния венец като част от формациите на келявия габър и драката .

2. **Verbascum dieckianum Borb.et Deg.** (Диекианов лопен) - Включен в Червената книга на България (том 1) с категория застрашен вид. Ареалът на този вид включва няколко находища в Северна България. На Балканите се среща още в Югославия и Гърция. В последните десетилетия единственото потвърдено находище на вида у нас е във водсбора на река Русенски Лом (Червена книга на България, том 1). По литературни данни видът се посочваше единствено за местността Обретенка (Паркоустройствен проект на НП Русенски Лом - 1989). При проучването, обаче беше установено едно по-широко разпространение на вида във водосбора на река Русенски Лом. Находищата са съсредоточени предимно във водосбора на река Бели Лом. Видът бе установен и на няколко места във водсбора на река Черни Лом. Той влиза в състава на сухите тревисти съобщества от степен тип с доминиране на *Chrysopogon grillus* Trin. и *Dischantium ischaemum* Roberty. Диекиановият лопен е уязвим единствено от утъпкване при пашата на домашни животни. Такава опасност съществува в местността Обретенка.

3. **Salvia ringens Sibth. & Sm.** (Македонска какула) - Видът е широко разпространен във водосбора на река Русенски Лом. Влиза в състава на скалните

микрофитоценози, а също така се среща често из сухите тревисти и храсталачни места. Видът не се нуждае от мерки за консервация.

4. **Satureja coerulea Janka** (Синя чубрица) - Видът е широко разпространен из Поломието. Елемент на есенния аспект по скалистите местообитания. Не се нуждае от мерки за защита и консервация.

5. **Stachys atherocalyx K. Koch.** (Осилест ранилист) – Видът е широко разпространен в долината на Русенски Лом. Среща се предимно из отворените съобщества по каменистите и скалисти терени.

6. **Thymus sibthorpii Benth.** (Сибторпиева мащерка) – Видът е разпространен наредко по каменистите и скалисти терени.

7. **Achillea clypeolata Sibth. & Sm.** (Жълт равнец) - Видът е широко разпространен във водосбора на река Русенски Лом и е елемент на сухите каменисти и скални съобщества, а в някои случаи се явява като доминант във фитоценозите. Не съществува опасност за неговото унищожаване и затова не се нуждае от мерки за защита.

8. **Jurinea consaguinea DC. ssp. bulgarica Koz.** (Ръбестоплоден миск - ssp.) - Подвидът е наредко разпространен из Поломието. Обитава сухите каменисти места и съобществата на келявия габър. Няма директни заплахи за съществуването му и затова не се нуждае от специални мерки за защита.

9. **Centaurea cuneifolia Sibth. & Sm.** (Заостренолистна метличина) – Видът е с добро разпространение във водосбора на Русенски Лом. Разпространен по сухите скалисти и каменисти места, по рядко в съобществата на келявия габър. Има добра численост и не е уязвим.

10. **Astragalus haarbachii Sprun. ex Bois.** (Хаарбахиево сграбиче) - Видът е установен в три находища, попадащи във водосбора на река Бели Лом. Първото е в уязвимата местност Обретенка, второто на десния бряг на Бели Лом северно от Балев дол, а третото е извън територията на Природен парк Русенски Лом и се намира източно от село Писанец в местността Градището. Необходимо е забрана на пашата в м. Обретенка, както и включването на вида в списъка на защитените растения. У нас разпространението му е само в Североизточна България. Другите му находища на Балканите са в Гърция. Рядко растение, което се нуждае от спешни мерки за консервация.

11. **Chamaecytisus jankae (Vel.) Rothm.** (Янкев зановец) - Видът е установен в едно находище, намиращо се в близост до село Сваленик на сух, стръмен, ерозирал склон със северозападно изложение. Популацията е с добра численост и в добро състояние. Видът не е уязвим.

12. **Galium flavescens Borb.** (Жълтеникаво еньовче) - Видът се среща наредко из Парка, изключително по сухи каменливи склонове и поляни. Намира се в добро състояние. Уязвим при пашата на домашни животни.

13. **Knautia macedonica Griseb.** (Македонско червеноглавче) - Видът е с добро разпространение във водосбора на река Русенски Лом. Обитава сухите тревисти и храсталачни места. Не се нуждае от мерки за защита.

14. **Cephalaria laevigata (Waldst. & Kit.) Schrad.** (Лъскава звездоглавка) – Видът се среща рядко из Парка Русенски Лом. Засега е установен само в едно находище на изток от село Нисово в скално съобщество. Необходимо е по-детайлно проучване на разпространението му.

15. **Campanula grossekii Heuff.** (Горска камбанка) – Видът е разпространен наредко из водосбора на река Русенски Лом. Предпочита сухи, сенчести горски местообитания в съобществата на липите и келявия габър.

16. **Dianthus giganteus D' Urv.** (Едър карамфил) – Видът се среща наредко във водосбора на Русенски Лом. Засега установен само в едно находище, намиращо се в долината на река Мали Лом, ляв склон, над скалния венец срещу Дендрариума, близо до находището на Пърчовката. Карамфилът е елемент в съобщество на *Elymus repens* (L.) Gould (Пълзящ пирей). Директни заплахи за вида не съществуват, поради изолираността на площадката (недостъпна за добитък).

17. **Dianthus monadelphus Vent. ssp. pallens (Sm.) Greuter & Burdet** (Бледен карамфил) – Видът е с добро разпространение във водосбора на Русенски Лом. Елемент в степните съобщества на коилото и белизмата. Има добра численост. Не съществуват директни заплахи за вида.

18. **Dianthus petraeus Waldst. & Kit. ssp. noaeanus (Boiss.) Tutin** (Скален карамфил) - Видът е с добро разпространение в долината на Русенски Лом. Типичен хазмофит (скалолюбив) и калцифит (варовиколубив). Уязвим при брането на букети по време на цъфтежа му в началото на юли. На недостъпните скални площадки не съществуват директни заплахи за съществуването му.

19. **Syringa vulgaris L.** (Обикновен люляк) – Видът е широко разпространен в долината на Русенски Лом. Типичен представител на петрофилния храстов комплекс. Елемент в съобществата на келявия габър и драката. Понякога образува монодоминантни микрофитоценози. Видът е с висока декоративна стойност и атрактивност. Има висока численост и не е уязвим.

20. **Corydalis solida ssp. slivenensis (Vel.) Hayek** (Сливенска лисичина – ssp.) – Подвидът е с добро разпространение в долината на Русенски Лом. Елемент от пролетния аспект на почти всички горски съобщества из Ломовете. Не съществуват директни заплахи за съществуването му.

21. **Sesleria latifolia (Adamovic) Degen** (Широколистна гъвжа) – Видът е наредко разпространен, изключително по скалисти места в непосредствена близост до ръба на скалния венец. Засега е установен в две находища. Едното източно от село Нисово по скалите над първия Нисовски рибарник в долината на река Бели Лом. Другото находище е югоизточно от село Табачка в долината на река Черни Лом по скалния венец в близост до местността Драганка.

III. Редки растения

1. **Anemone sylvestris L.** (Горска съсънка) - Включен в Червената книга на България (том 1) с категория застрашен вид. Видът е установен на няколко места в долините на Бели (западно от село Писанец, местност Кривица) и Мали Лом (местностите Генова поляна и Сандъците). Находищата влизат в състава на асоциациите на келявия габър. Видът е застрашен при брането на букети по време на цъфтежа му. Необходими мерки за опазване: да се поставят информационни табели, придружени със снимков материал в селищата, намиращи се на територията на Природен парк Русенски Лом и да се информират местните хора. Установени са и 2 находища извън територията на Природен парк Русенски Лом – и двете в долината на река Черни Лом, едното в близост до пещерата Орлова чука, а другото между селата Табачка и Червен на левия бряг в малко странично долче срещу местността Дъртата кория.

2. **Celtis caucasica Willd.** (Кавказка копривка) - Включен в Червената книга на България (том 1) с категория рядък вид. Водосборът на Русенски Лом се явява северозападния край на ареала му. Този петрофилен дървесен вид е разпространен източно от село Нисово, около Червенската крепост и Ивановските скални църкви.

Кавказката копривка не се нуждае от мерки за защита, тъй като расте предимно на труднодостъпни скалисти места.

3. **Cercis siliquastrum L.** (Див рошков) – Включен в Червената книга на България (том 1) с категория рядък вид. Във водосбора на река Русенски Лом е установено на две места. Едното находище е в района на Ивановски скални църкви, включващо около 5 индивида, като почти всички страдат от съхнене, а другото находище е в местността Обретенка. Необходими мерки за защита – лесовъдски мероприятия по просветляване на дивия рошков, който е светлолюбив дървесен вид.

4. **Erodium hoefftianum C. A. Mey.** (Хъовтианово часовниче) – Включен в Червената книга на България (том 1) с категория рядък вид. Във водосбора на река Русенски Лом установен в едно находище, намиращо се на десния бряг на река Мали Лом в близост до село Сваленик. Твърде вероятно е видът да бъде открит и в други находища из района.

5. **Pulmonaria molis Wulf. ex Horn.** (Мека медуница) - Включен в Червената книга на България (том 1) с категория рядък вид. Видът е установен само в едно находище, намиращо се югозападно от Рекарова могила, долина на река Мали Лом. Обитава разсветлени места из дъбови гори. Твърде вероятно е да бъде намерен и в други находища из района.

6. **Galium rubioides L.** (Брошово еньовче) - Включен в Червената книга на България (том 1) с категория застрашен вид. Видът е установен в две находища. Едното се намира в долната част на Клипан дол, долина на Мали Лом, а другото североизточно от село Сваленик сред храсталаци от келяв габър по склона над пътя за Русе. Посочените находища за Русенска област са по влажните крайдунавски ливади, а двете находища попадат в съобществата на келявия габър. Вероятно за вида не е от значение почвената влажност, а въздушната.

Забележка: От 10 -те растения (сред тях 2 български ендемита, 2 балкански ендемита и 6 редки растения), фигуриращи в Червената книга на България, в Списъка на Защитените растения, обнародван в Държавен вестник през октомври 1989 год. попадат ковачевият зановец, емилпоповото прозорче и горската съсънка. Освен тях в Списъка на защитените растения е включена и орхидеята Пърчовка.

IV. Балкански субендемита.

1. **Symphytum ottomanum Friv.** (Турско зарастличе) - Видът се среща из формациите на едроллистната и сребролистната липа, както и из влажните тревисти места. Разпространен вид, не се нуждае от мерки за защита.

2. **Galium heldreichii Hal.** (Хелдрайхиево еньовче) - Видът е широко разпространен из целия водосбор на река Русенски Лом. Участва единствено в състава на скалните съобщества. Не се нуждае от мерки за консервация.

3. **Galium pseudoaristatum Schur.** (Лъжливоосилесто еньовче) - Видът е разпространен из разсветлените места на дъбовите гори над местностите Генова поляна и Бялата стена, долина на Мали Лом. Има добра численост и няма заплахи за унищожаването му.

4. **Comandra elegans Rchb.** (Изящна команда) – Видът е установен в няколко находища в съобществата на драката и по каменистите терени на Бели (в близост до Балев дол и източно от село Нисово) и Черни Лом (в близост до Кошов). Намира се в добро състояние и не е уязвим.

НОВИ ТАКСОНИ ЗА СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ

Според флористичната подялба на страната, водосборът на река Русенски Лом попада във флористичния район Североизточна България. По време на проучванията бяха установени следните нови растителни вида за флористичния район. От тях 1 вид е български ендемит (*Chamaecytisus kovacevii* Rothm.) и 1 вид е нов за флората на България. Представям списък на новите таксони:

1. ***Polygala sibirica* L.** - нов вид за флората на България, село Кошов, Черни Лом
2. ***Asclepias syriaca* L.** – подивял северноамерикански вид, Балев дол, Бели Лом
3. ***Reseda inodora* Rchb.** – по скалистите места около Ивановските скални църкви
4. ***Arabis hornungiana* Schur.** – из Клипан дол, Мали Лом
5. ***Carex depauperata* Curtis ex With.** – в гористия дол, разделящ местностите Сандъците и Генова поляна

Датаяли, касаещи находището на ***Polygala sibirica* L.**:

Видът е намерен на 31 май 1997 год. по време на научна експедиция на Студентския клуб по опазване на природната среда в Народен парк Русенски Лом. Разпространен е върху варовити скали в близост до с.Кошов (Пробна площ N1). През пролетта на 1998 год. се извършиха проучвания върху състоянието на популацията и бяха установени следните показатели: Площта на находището е около 0,2 ха. То обхваща тясна ивица по протежението на скалния ръб. Популацията се състои от около 150 индивида. Намира се в добро състояние и плодоноси ежегодно. Не съществуват директни заплахи за находището, но поради сравнително малкия брой индивиди видът се нуждае от специално внимание. Включването му в Списъка на защитените растения е желателно и ще спомогне за по-доброто му опазване, и затова тази мярка би могла да се препоръча.

Европейският ареал на *Polygala sibirica* L. включва Централна и Южна Русия, Украйна, Централна и Източна Румъния. Най-близките находища на вида са Румъния и района на Одеса (Украйна). Установеното находище е най-южното в Европа.

Видът е типичен представител на степната растителност. Такива растителни елементи проникват в България от североизток (Б.Стефанов, 1943г.). Ето защо намирането на вида в някои други места на Североизточна България е твърде вероятно.